

Siklós László: Gyerekek veszélyben

Hogy mikor kerül ma Magyarországon egy gyerek veszélybe, arra pontos válasz nehezen adható. A hivatalos meghatározások éppen általánosságuk miatt nem kielégítőek, a gyakorlatban pedig számos környezeti és személyes szempont teszi lehetővé, hogy akár maguk a gyermekvédelemmel foglalkozók mindenben egységes véleményt alakítsanak ki. E könyv szerzője szűkebb értelemben véve nem szakmai, „csupán” jó íráskészséggel és szociális érzékenységgel rendelkező ember, akinek legrokonosabb vonása az a mély felelősségérzet, melynek hiánya életünk kisebb és nagyobb köreiben sokszor oly fájdalmasan érezhető.

Ez a morálisan rendkívül értékes álláspont azonban nem csak előnyökkel jár. Az olvasók közül valószínűleg sokan vélekednek majd úgy, hogy Siklós László nyomasztóan sötét képet festett — bár a témaválasztás jogosultságát nehéz lenne elvitatni —, s hogy a kategóriák tág értelmezésével túlságosan direkt összefüggéseket teremt a hátrányos helyzet, a veszélyeztetettség és a fiatalkorú-bűnözés között — bár a felsorakoztatott tényeket, a konkrét eseteleírásokat és adatokat nehéz lenne letagadni. Való igaz, hogy a lelkiismeretes anyaggyűjtés az aggasztó jelenségek egész sorát tárta fel: az új lakótelepekre való beköltözéssel az életforma-váltás, a beilleszkedés nehézségeit, a szakmunkásképző intézetekben a szakmai és elméleti oktatás mellett a nevelésre fordítható idő hiányát, a nagyfokú lemorzsolódást. Természetesen szó esik az állami gondozottak számának növekedéséről, a nevelőotthonok problémáiról, a nevelőszülőkhöz kihelyezett, változatos sorsú gyerekekről, az otthonokból kikerülő nagykorúak segélyezésének, utógondozásának zökkenőiről. Sorra kerül a szípuzás, a galérik vitatott léte, az autópálya mint a fiatalkorúak körében legtipikusabb bűncselekmény, a hivatalos pártfogás rendszere. Mindez megannyi hányatott életsors tükrében villan fel a szerző fejtegetéseinek kíséretében, aki meggyőzően nyíltan és őszintén elfogult a gyerekek javára.

Az újra meg újra átütő személyes indulatok a könyv erényének és apróbb gyengéinek is forrásai. Az adatok mellett ezek adják igazi hitelét, de okai lehetnek a kissé széteső, laza szerkezetnek, bizonyos gondolatok ismétlődő visszatérésének is. Ez a jó szándékú nekibuzdulás az utolsó oldalakon szinte már a visszajára fordul. Nem arról van szó, mint ha az egyedi sorsokat nagyobb, társadalmi összefüggésekbe ágyazó fejezetben a feltárt gondok ne lennének valóban létezők és súlyosak. Akár a településfejlesztés aránytalanságai következtében kialakult egyenlőtlen-ségekre, akár a lakáskérdés körüli bonyodalmaakra, vagy a társadalmi mozgásokban, az új értékrendek kialakításában kudarcot valló egyének magánéletbe szoruló, válságoldó kísérleteire, a válásokra gondolunk, könnyen belátható, hogy a felnőttek „veszélyeztetettsége” nem marad hatás nélkül a gyerekekre. Ezek létező, noha olykor már a „minden-mindennel összefüggő” alapjára épülő kapcsolatok. De a részleteiben igaz megállapítások halmazából olyan rendszer áll össze, mely éppen minden oldalról való lezártága folytán kizezhetetlenné tűnik.

Pedig a szerző szándéka nyilván nem a tehetetlenség érzésének felkeltése volt, hiszen még a leverő befejezés előtt neki magának is elgondolkodtató javaslatok vannak az egységes család-gondozás bevezetéséről vagy az állami lakások és segélyek méltányosabb elosztásáról. S végül persze az egész vállalkozás, a hetvenes évek végének ilyen irányú felmérése nemcsak tiszteletre méltóan nagy munkát követelt, de kimondatlanul is bizonyos hitet az eljövendő időkben, a következő generációkban. Így hát elfogadhatjuk Siklós Lászlónak a borító fülszövegében már mintegy megelőlegezett mentegetőzését: „Nem baj, ha van, aki másként látja. Az a baj, ha hallgat róla. A gyerekekről hallgatni bűn.” (Szépirodalmi)

GLAVINA ZSUZSA

Tarnai Andor: „A magyar nyelvet írni kezdik”

Az Irodalomtudomány és kritika sorozat legújabb kötete, miként bevezetője is jelzi, „a középkori magyar irodalmi gondolkodás rendszeres feldolgozására tett első kísérlet eredményeit tartalmazza”, értve ezen a kezdetektől az 1530-as évekig terjedő századok írásbeliségének gyakorlatát és elméletét. Mi több, a főszöveggel szinte azonos terjedelmű jegyzetanyag voltaképpen a téma tudománytörténetét is nyújtja, amennyiben kritikailag feldolgozza az adott témáról szóló eddigi szakmunkák rendkívül széles körét.

A „kísérlet” szó a szerző tudós szerénységére vall; műve bizony eredmény a javából. Nemcsak rendkívüli széles látókör, a középkori európai kultúra egésze fölötti áttekintés és a hazai források beható ismerete jellemzi, hanem a világos, tömörségében is elegáns stílus, a biztos előadókészség is, ami lehetővé teszi, hogy művét ne csak az irodalomirok szűkebb köre forgathassa haszonnal, hanem a téma iránt érdeklődő szélesebb közönség is, élvezettel. Tudománytörténeti jelentőségét növeli, hogy Tarnai Andor különleges gonddal jelöli ki a számára hozzáférhető anyag határait, megnevezve azokat a forrásokat is, amelyeknek feldolgozására nem volt módja, s amelyek ismeretében esetleg módosulhat az általa nyújtott kép. Ilyen módon e mű irányítónak is szolgálhat a további kutatások számára. (Akadémiai)

SZ. I.

SZÍNHÁZ

Vészi Endre: A sárga telefon

Vészi Endre régóta nem írt új színdarabot; a Játékszínt már azért is dicséret illeti, hogy kedvet — még hozzá jókedvet — csinált egy drámaírónak a drámaírásához. Mert *A sárga telefon* szemmel láthatóan jókedvben fogott szatíra. A nézőnek viszont, mialatt jókat nevet rajta, időnként rossz kedve kerekedik attól, amiről a darab szól. Az ugyanis, sajnos, lehangozóan igaz. Nincs itt persze ellentmondás. A jó szatíra sajátja, hogy az életben tapasztalt elszomorító dolgokat a színpadon kineveteti. És *A sárga telefon* jó szatíra.

Témája az az önmagunk bemattolásával végződő kadersakkjátszma, amelyet a darabban kedélyesen szék- és fenékcserének titulál a meg nem nevezett, fontos beosztásban ülő Stock elvtárs. Történetesen neki van szüksége egy üres székre annál a tudományos intézetnél vagy vállalatnál (nem derül ki pontosan), ahol szerényen tanácsadónak hívhatja magát. Minthogy a tudományos intézet vagy vállalat igazgatója nem kapcsolt elég gyorsan, csakhamar az ő széke üresedik meg a „főnt” alkalmatlanná nyilvánított vezető beosztású káder számára — így mondják a darabban —, akit fokozatosan el kell itántani „lefelé”. Török doktor megy, Kelemen K. Kelemen jön. Kelemen K. Kelemen azonban itt is alkalmatlan, ráadásul az ezzel járó stresszt nem bírja a szervezete. Kelemen K. Kelemen tehát megy (az eliziumi mezőkre), Küllei pedig jön.

Közben persze történik egy s más. Az ambíciózus fiatal szakember, Károly Károly, aki még Török doktor támogatásával készített elő egy tudományos programot a stockholmi konferenciára, Kelemen K. Kelemen alatt gyanú-

és kegyvesztett lesz, ezért egy idő után, megunva a huzavonát, elmegy nyulakát tenyészteni és pénzét keresni. Küllei, a legújabb igazgató, alki abszolút szakember (két évig volt Japánban), már hiába próbálja visszahívni, sőt maga is gyanússá válik, amiért egy reinitenskedő „nehéz embert” támogat. Matt. Károly Károly nyulakát tenyész, Küllei a körmét rágja, végül reményvesztetten elfogadja azt a tudtán kívül szolgálati úton fölkinált „nőügyet”, amely Kelemen K. Kelemen keserű napjait is, úgy-ahogy, megédesítette (s amely, mellest, Török doktor eltávolítására ürügyként szolgált).

A sárga telefonba több szokványos dráma lehetősége is bele van építve. Például a munka melkűli értelmiségi Károly Károlyé, az alkalmatlanságát kompenzáló Kelemen K. Kelemené, vagy a racionális vezető Külleié, akiről szörnyülködve jegyzik meg, hogy képes lesz „japán szemmel nézni Magyarországot”. S ott van még a „sakkautomatát” a háttérből mozgó Stock elvtárs, vagy szürke eminenciása, November, a személyzetis, a maga egyszemélyes fürkésző-lehallgató-manipuláló berendezésével. Vészit azonban nem a szokvány érdekli, ezért kivételesen nem az egyes emberi sorsok, hanem a szerkezet működő mechanizmusa felől nézi az egészet. A figurák csak egy-egy jellegzetes, sarkított tulajdonságukkal vannak jelen, mint apró csavarok, alkotórészek abban a gépezetben, amely „eredményesen” dolgozik: kontrasztelektál.

Látszólag nem történik semmi különös, mindenki van valahol, hiszen nálunk teljes a foglalkoztatottság (és egyébként is, ahogy a darabban mondják, „valahol emberek vagyunk”), csak a lényeg, az alkotó munka lehetetlenül elmenet közben. A darab főszereplője csakugyan a sárga telefon. Ez nem egyszerűen a külön vonalat jelenti, hanem azoknak a „főnről”, „lentről”, „oldalról” jövő, „megtámogató”, „figyelmeztető”, „sugalmazó” instrukcióknak, információknak, megmondásoknak a jelképes és valóságos közvetítő csatornája, amelyek behálózják és megfojtják az érdemi kezdeményezéseket. Vészi keserű fintora, hogy végül a „technokrata” Küllei is, aki sokáig megpróbálja nem fölvenni a kagylót, belefárad az ellenállásba, s körülötte éppúgy rövidre zárul a (telefon) vonal.

Szatíráról lévén szó, a torzító tükrözés hítelességét az elé tartott valóságanyag szavatolja, s Vészi írói szavának megvan a fejedete. Berényi Gábor rendezésében ugyanaz a felelős indulat munkál. Ami külön értéke az előadásnak, az a ráhangolódás a darab stílusának könnyed eleganciájára. Fehér Miklós díszlete különösebb kunsztok nélkül teszi alkalmassá a Játékszínt az elaprózott jelenetek pergetésére; a falak telefonzsinór-ornamentikája és az íróasztalok jelképes emelkedése a csúcson trónoló Novemberrel még groteszk vizualitást is kisajtol az erre nem éppen alkalmas színpadból.

A szereplők közül ugyan nem mindenki éri el Miklós György szintjét, aki Kelemen K. Kelemen bátran elrajzolt vonásaiban nagyon is hétköznapien fölismerhető típusról veszi a mintát (szinte már kínos újra és újra „fölfedezni” e mély színészi emberábrázolót), de az alkalmi társulat együttessé szerveződése még mindig a jó átlag fölé emelkedik. A legjobb Kézdy György simulékonyan fodorokodó November és Márton András érdes Károly Károly; ketten éppen kiegészítik egymást. Schubert Éva mintha ezúttal túladagolná a kissé a szimplább kabaréhumort, míg Kráncz Lajos karakteresebb is lehetne mint Török doktor (annál inkább, mert az előadás stílusának intonálása sok tekintetben tőle függ). Mádi Szabó Gábor kellően erőteljes és rejtélyes Stock elvtárs szerepében; „valakiségének” érzékeltetésére van egy-két borzongató pillanata. Föltűnt Csongrádi Kata használhatósága prózai szerepben, Borbás Gabi üde játéka, és örömmel üdvözlöttük a színpadon ritkábban látható Gyurkovics Zsuzsát. Kovács István némi fanfarságot csöpögtet Küllei menedzseri eleganciájába és professzionalizmusába, ami egyaránt jót tesz a (kissé vázlatosan megírt) szerepek, illetve az előadás alkotáival egyre kevésbé meglehető színészeknek; groteszk gesztussal érzékelteti az „előlről az egész” *de capo al fine* helyzetét, ami nem más, mint játszmavesztés egy rosszul sikerült „vezércsel” következtében.

KOLTAI TAMÁS